

Os nomes da ecuación

Marcos Calveiro

*Bajo las rotas columnas,
entre la nada y el sueño,
cruzan mis horas insomnes
las sílabas de tu nombre.*

Octavio Paz.

Eu tamén. En moitas desas noites insomnes en que escribía, sempre fun un escritor noctámbulo, ante o reflexo do meu portátil bailaban ante min as sílabas dos nomes dos personaxes da novela. Sentíame un pouco como aquel don Xosé protagonista de *Todos os nomes* de Saramago. Aquel gris funcionario do Rexistro Civil que vivía entre centos de cartafoles, libros e cartapacios poeirentos que contiñan absolutamente todos os nomes, os dos vivos e os dos mortos, das máis humildes liñaxes aos máis senlleiros avoengos, de anónimos traballadores a afamados potentados. Aquela oficina sombría onde pasado e presente se superpoñían, mais tamén o futuro, pois alí, nesas dependencias, naqueles arquivos ancestrais, estaban incluso os nomes de todas as persoas que nacerían, o porvir resolto cunha ecuación de nomes: a alxébrica certeza de que xa todo estaba escrito nunha azarosa combinación de grafemas tirados do católico santoral.

Confeso que no meu debut literario, a novela xuvenil *Sari, soñador de mares*, non tiven que resolver ecuación ningunha despexando as súas incógnitas. Actuei coma un ladrón, un malandrín que con aleivosía e premeditación lle raposeou o nome dos seus protagonistas ao Álvaro Cunqueiro de *Se o vello Sinbad volvese ás illas*, Sari o servente e Sinbad o seu patrón, así como tamén o topónimo do país de Bolanda onde se desenvolve a acción e tamén esas illas Cotovías onde a aventura chega á súa fin ou quizabes volve comezar de novo.

Mais a facilidade que achei nesta miña primeira novela non foi despois unha constante, nin moito menos. Todas as que logo seguiron foron un suplicio, xa que sempre me resultaba moi complexo, xunto co título da obra, outra cruz, dar cos nomes dos protagonistas das miñas historias. Moitas veces durante os longos meses do proceso de escrita non era quen de resolver esa ecuación case

até o seu remate ou incluso despois. E non falo desas tres funcións primordiais que a académica onomástica lle atribúe aos nomes, a identificadora e expresiva, a representativa e a apelativa. Era algo máis fondo que ía moito máis alá.

Sempre me pareceu que cada personaxe ten un nome preciso e exacto que é quen de definilo dentro da acción da novela, de situalo no lugar preciso no mundo que o escritor crea para ela. É como se o nome marcasse o rumbo da singradura do personaxe e en moitos casos se gravase a lume quente na pel do lector. Obsesioname o mítico comezo de *Moby Dick*, aquel “Call me Ishmael”, ou o de *Memorias dun neno labrego*, “Eu son Balbino. Un rapaz de aldea. Coma quen di, un ninguén”. Aí penso que está o celme de todo, no nome do protagonista, nesa interpelación directa ao lector, nesa presentación, case amigable confianza ou ameazante revelación, que xa nos apreixa e nos mergulla no relato. De Sherlock Holmes a Adrián Solovio, de Pedro Páramo ao Rañolas, do Milhomes a Holden Caulfield... Lembramos os nomes dos protagonistas e esquecemos moitas veces os título das obras, incluso os dos autores que os bautizaron.

Esta circunstancia para min non só é de relevancia durante a lectura, senón tamén no proceso mesmo de creación do personaxe. Semella, polo tanto, que hai un nome que lle acae á perfección ao seu papel na narración, ás súas accións, ao seu carácter intrínseco e ao que mostra nas súas relacións cos demais actores da obra. Por iso, mentres escribo, o documento dixital está ateigado de incógnitas: X, Y, Z... O mundo actual converteuse nun xigantesco nomenclátor en que todo ten que estar designado, pois se non o está non existe. Temos unha verdadeira obsesión, case patoloxía, diría eu, por bautizar todos os novos comportamentos, costumes e prácticas que xorden nestes tempos acelerados no que os paradigmas mudan nun simple pestanexo. Nomealos é o xeito de remediar a nosa incapacidade para comprendelos. O neoloxismo libéranos da inqueda ante o descoñecido, ante a continua mudanza. Os nomes están aí para salvarnos desa realidade mutante, e ás veces inescrutible e inintelixible.

Houbo obras en que todo foi moito máis doado polo seu carácter histórico ou o espazo xeográfico onde se ambientaban as narracións, moi lonxe da nosa realidade e o noso tempo. A coherencia na trama e a verosimilitude no relato esixíanlo. Estás circunstancias facilitáronme despegar a ecuación dos nomes con máis facilidade. Se a novela recreaba o Iraq da guerra do Golfo, os nomes deberían ser por forza árabes. Se estaba nas minas africanas de coltan, os mineiros deberían levar os nomes propios das súas tribos ou etnias. E decontado

n' *O carteiro de Bagdad* a incógnita X mudaba en Abdulwahid, ou en *Palabras de auga* o Y trocaba en Amadou.

Repetín en moitas ocasións que me resulta máis doado escribir sobre o que descoñezo ca do máis próximo, sexa no tempo ou no espazo. Cando me achego á actualidade, ao presente que coñezo como cidadán contemporáneo, todo o que escribo, ao lector que tamén son resúltalle falso, de cartón pedra, un finximento, coma se fose incapaz de representar con verosimilitude e coherencia, que si atopo cando viaxo a outros lugares, a outras épocas, todo o que me arrodea. O presente, a realidade, semella exixirme un acto de fe ao que non estou disposto como lector/escriba.

Confeso tamén, xa semella que estivese nunha igrexa ante un crego indulxente e non redactando un texto académico, que algunha vez empreguei os nomes para saldar algunha conta persoal, escritor rancoroso que é un, e sanguinario tamén. Asasinei un crítico nalgunha novela por unha mala recensión e incluso a vellos rivais profesionais de todas esas vidas alleas que ten un escritor. Algúns deles aparecen cos seus nomes reais, co disfrace literario de repugnantes personaxes; outras, cun acrónimo ou cunha tradución a outra lingua do seu apelativo. Non poño exemplos e manteño o anonimato deses nomes por circunstancias que ben podeades comprender. Non sei, quizabes poderíamos denominar esta conxuntura “onomástica da vinganza” abrindo así unha nova porta aos estudos literarios. E creo, coñecendo moitos dos meus compañeiros de escrita, que non son o único que se desquitou con alguén nalgunha das súas obras. O meu eu escritor viuse en moitas ocasións superado polo eu persoal e deixei levar. Un feito este, pouco profesional, seino, pero ás veces a máscara que un pon cando escribe cae sen poder evitalo e apodérase del a persoa que é e precisa satisfacer os seus instintos máis básico e primarios.

Prosigo co repaso da miña andaina literaria. En *Rinocerontes e quimeras*, a miña novela xuvenil, procurei outro camiño para bautizar os meus protagonistas. Sendo explotados traballadores dun espectáculo circense só existen para o público e para eles mesmos como monstros, como *freaks*, como refugallos dunha sociedade que os rexeitou e que borrou toda a súa identidade humana. Polo tanto, só aparecen na narración cos seus alcumes artísticos, *NenaPáxaro*, *NenoPingüín*, *NenaXirafa*, *NenoOlifante*, *NenasSiamesas*... Sen amor, sen familia, sen amizades, non precisan dos seus nomes. Só no remate da obra, cando son quen de liberarse do xugo do opresor, de rachar esas máscaras baixo as que se

agocharon tras os continuos desprezos e aldraxes dende a infancia, recuperan os seus nomes. Uníronse, liberáronse, conformaron unha gran familia, por vez primeira nas súas miserables vidas, volven sentirse humanos, recoñecerse na ollada do outro como tal. Os monstros humanízanse e o eco da súa infancia roubada volve a eles, son nenos de verdade de novo e celébrano xogando, cantando e coreando os seus nomes.

En *Festina lente*, novela histórica de a cabalo do século XVI ao século XVII, era evidente que os nomes dos personaxes principais tiñan que ter sonoridade dese tempo, de aí o *Ambrosio* e o *Ubaldo*, e para os seus apelidos tíveno máis doado, o *Cavaleiro* da nai dos meus fillos, tamén encadernadora coma o protagonista, e *Luaces*, apelido de parte da miña familia paterna. A orixe do protagonista en Nogueirosa, Pontedeume, resulta que é a do finado do meu pai e os meus avós. Noutros casos, ao estar o relato inzado de personaxes históricas reais, tiven doado o de bautizar toda a caterva de arquitectos, mestres de obras, cregos, deáns e bispos que a transitan.

En *Settecento*, outra novela histórica, ambientada na Compostela e na Venecia barrocas, o lugar da obra e a época determinaron os nomes, así como a abundancia unha vez máis de personaxes reais. O mesmo acontece no meu *Fontán*, situada no século XIX, ou en *Centauros do Norte*, ambientada na revolución mexicana. O tempo histórico e o espazo determinan sempre en gran medida os nomes dos personaxes. A coherencia e verosimilitude coa trama ante todo.

N' *O xardineiro dos ingleses*, como obra homenaxe á miña terra vilagarcía, tamén tirei moitos dos nomes e apelidos dos seus personaxes da miña propia familia materna e doutros amizades arousás. Hai polo tanto nesta novela e en *Festina lente* unha onomástica familiar nos personaxes, mais tamén unha toponimia moi próxima, pois non deixan de ser lugares que eu transitei moito na miña infancia e adolescencia.

Noutras obras miñas, máis actuais e apegadas á realidade, a escolla nos nomes é un chisco aleatoria. Penso nas dúas novelas de *Todos somos* e *Todos fomos*; aí recoñezo que me deu un chisco igual sempre dentro de que fosen nomes eufónicos e resultasen cribles.

Concluindo, como se pode inferir de todo o antedito, naquelas novelas cun tempo histórico anterior ou un espazo alleo ao noso país, a verosimilitude e a coherencia son os dous referentes fundamentais na escolla dos nomes dos protagonistas. Confeso que estes detalles nunha novela son de relevancia para min,

tanto como escritor coma como lector, e poden afastarme dunha trama se non se cumpren estes requisitos. Coa onomástica pásame un chisco coma coa gastronomía: sempre investigo que comían e bebían os personaxes de tal clase social nunha época determinada. Todo isto formaría parte do que poderíamos chamar o *raccord* literario. Esa continuidade en todos os detalles da ficción, aínda que parezan nimios, é relevante para que o pacto ficcional entre autor e lector funcione e a historia flúa en harmonía coma un río vagaroso.